

תכנון, החומר האפור שמאחורי הארכיטקטורה סביבה 04

שמואל יבין במשרדו בת"א.
מתכנן ש"גרים לדברים
לקרות" צילום: מאיה יבין

כיטקטורה בטכניון הוא פרויקט חלוצי מסוגו בישראל ומקור לעבודות מחקר רבות. הוא הוקם ב-1975 על ידי יוחנן אילון, אל מנספלד וגילברט הרברט, בעידן שבו תיעוד, זיכרון ונוסטלגיה לא היו נושאים מרכזיים בסדר היום האקדמי והציבורי. במשך השנים הונח הארכיון והתנוון. עכשיו הוא נמצא "בתנופת התחדשות משמעותית", כדבריה של נצני-שיפטן. התוכניות הן שאפתניות: לקלוט אוספים חדשים ולייסד ארכיון דיגיטלי וידידותי, ש"יקרב באופן אמיתי ונגיש בין הירע הרב האצור באקדמיה ובין הקהילה והציבור הרחב".

עם אוספיו של המרכז נמנים כעת גם הארכיון של האדריכל אלכסנדר קליין, שיבין היה תלמידי מידו בטכניון, והאוסף החשוב של האדריכל אלכסנדר ברולד, מתכנן הבניין ההיסטורי של הטכניון. לא מכבר חזר האוסף של ברולד למי רכז בטכניון אחרי תביעה משפטיית. בימים אלה מתגבשת תוכנית להעביר את מרכז המחקר לבניין של ברולד בהדר הכרמל, לצד מוזיאון המדע השוכן בו. הפנטסיה לעתיד הרחוק יותר היא להחזיר את הפקולטה כולה למרכז העיר. במקביל לתנופת ההתחדשות במרכז בטכניון, מוקם בימים אלה במוזיאון תל אביב ארכיון עזריאלי לאדריכלות. אוספים ראשונים בו הם עיזבונם של האדריכלים אריה שרון ודוד ינאי, שנתרמו לארכיון על ידי המשפחות. כעת שוקרים במוזיאון על מיון ודיגיטציה של החומרים והצגתם באתר אינטרנט. הכוונה במוזיאון היא להפוך את הארכיון לציבורי בפיקוח ארכיון המדינה. בטכניון מבטיחים לחשוף "קולות אחרים שהוסתרו במשך שנים", בעיקר המורשת האדריכלית המשותפת היהודית-ערבית. עד שכל הכוונות יתממשו, היה ראוי למי לא משימה פשוטה יותר ולכתוב בוויקיפדיה את הערך "שמואל (שמוליק) יבין, אדריכל".

מנערים את האבק מהארכיון

ארכיונו של האדריכל שמואל יבין, השופך אור על תולדות הנוף הבנוי בארץ, נתרם לטכניון ועמד במרכז דיון על שיכון ציבורי ועל ההכרה בחשיבות התכנון, החומר האפור שמאחורי הארכיטקטורה

בקיץ שעבר תוך כדי אוסף החומר, התחלתי להבין את משמעותו של הביצועים וכמה מובהק סוג המודרניזם שהוא מייצג". בארכיונו של יבין נכללים גם חומרים הקשורים בתוכנית לפיינויינו בשכונת כפר שלם בתל אביב, שכונת מצוקה על אדמות כפר סלמה הפלסטיני, שבה עסק עשרות שנים החל בשנות ה-60. התוכנית ששיכנה מפונים מהשכונה כדור ציבורי היא מיקרו-קוסמוס של "הפרויקט הישראלי" על הישגיו וכשלי ונהפכה לסמל. יבין מודע למחלות הילדות של התוכנית ולצלקות שהותירה, וכן לצורך להפיק לקחים, ועם זאת מאמין בשיכון הציבורי כפתרון ליוקר הדיור ולאיכות חיים ולא רק לעשירונים העליונים, כפי שאמר בשיחות רבות אתו במשך השנים וגם השבוע. מרכז המחקר למורשת האר-

יבין. עיקרם: החשיבות בהצטרפו תם של אדריכלים ומתכננים לשיחות הציבורי; ההכרה בחשיבותו של התכנון, החומר האפור שמאחורי האדריכלות; והכרה במודעות ובאחריות החברתית של המתכנן. סוגיות מרכזיות בכנס היו פינוי בנייני ("התחדשות עירונית") והשיכון הציבורי - בבת עינו של יבין, שמו של הכנס, "הביצועיט", מדגיש את מהות עבודתו של יבין כמתכנן ש"גרים לדברים לקרות"

עם סגירת המשרד בימים אלה תרם יבין את ארכיונו למרכז המחקר למורשת הארכיטקטורה בישראל שבפקולטה לארכיטקטורה בטכניון בחיפה, שם למד אדריכלות בראשית שנות ה-50. זה אחד מארכיוני האדריכלות הפרטיים המעטים שלא אבד או התפור, ונתרם בשלמור תו למוסד אקדמי בישראל. הוא מכיל בין היתר חומרים שהוציאו מוסדות התכנון לדורותיהם ופרטים פנימיים נדירים של משפחה ממשלה ועיריות. למעשה, הארכיון הוא הזיכרון של הממסד התכנוני הישראלי, שיבין שירת בו בתפקידים שונים, והוא מתעד את פעולת המנגנון שיצר את הנוף הבנוי הישראלי. בשבוע שעבר ציין המרכז את קבלת הארכיון בכנס צנוע אך עמוס בתוכנית ובמסרים שנבעו מנושאים מרכזיים בעבודתו של

שנים רבות לא שמו האדריכלים לב לדירות הקטנות, וההשקפה הכללית היתה כי יוקר הדירות תלוי בעיקר ביוקר הקרקע. נכון הדבר שמי תקני חוקת הקרקעות רואים צרה נוראה בהפקעת השער, אבל איפה היינו אנחנו, הטכניאים? (...) משום רשלנות חטאנו שנים רבות לכלכלה המדינית ולמדעים הטכניים. אנחנו ניצלנו את העם, נתנו לארבע חמישיות של האנושות דירות שאינן ראיות ליישוב אדם. ואם אין אנחנו החוטאים היחידים, בכל אופן אנחנו החייבים העיקריים בירידה הגופנית והמורית של חלק גדול בעם (...) אם הממשלה מוציאה הון רב על מנת ללמד אותנו מקצוע, חובתנו להראות שהכסף לא בוזבז לבטלה". את הדברים הנוקבים הללו - והאקטואליים כל כך - כתב האינג'נר אדריכל יוסף טישלר כמבוא לסדרת הרצאות על "קיי מוצים בבניין" באחד הגיליונות הראשונים של ביטאון אגודת האינג'נרים והארכיטקטים בין השנים 1923-1926. הדברים נכ"לו ברשימה שכתב האדריכל שמואל יבין ב-1952, במלאות 30 שנה לקיומו של הבטאון. הרשימה לא פורסמה, אבל היא שמויה לדורות בארכיונו הפרטי של יבין, בתוך אוסף שלם ונדיר בסוגו של מאות ביטאונים של ארגון ני האדריכלים והמהנדסים בארץ לדורותיהם.

יבין, שנולד ב-1927 בוורשה, הוא מהותיקים בדור אדריכלי המדינה, והיה בין העומדים על ערש תכנונה. בכובעו השני הוא אספן מתמיה. אוסף הביטאונים שלו - במהדורות ובגלגולים השונים שיצאו לאור במשך כ-60 שנה - שופך אור על התגבשותה של קהילת האדריכלות בישראל, על ארגוניה השונים, מאבקה מול הממסד התכנוני והשלטוני וסכי סוכיה הפנימיים. זה רק אחד מבין האוספים בארכיון של יבין שהיה לאגדה כמעט בין חוקרים וכותבים; חלקם הצליחו לשכנע אותו לאפי שר להם להשתמש בחומרים, שגישו עד להתפקע כל פינה במשרדו הקטן ברחוב גורדון בתל אביב.